

Spis treści

Wykaz skrótów	XIII
Wprowadzenie	XVII
1. Znaczenie prawa konstytucyjnego dla praktyki prawniczej	XVII
2. Założenia i struktura opracowania	XVIII

Część I. Zagadnienia ustrojowe

§ 1. Istota kontroli konstytucyjności prawa w świetle zasady nadrzędności Konstytucji RP	2
I. Istota kontroli konstytucyjności prawa	4
II. Cel kontroli konstytucyjności prawa	8
III. Zasada nadrzędności konstytucji jako podstawowa przesłanka kontroli konstytucyjności prawa	9
1. Zasada nadrzędności konstytucji w znaczeniu formalnym	9
2. Zasada nadrzędności konstytucji w znaczeniu materialnym	15
§ 2. Ewolucja modelu kontroli konstytucyjności prawa w Polsce	17
I. Kontrola konstytucyjności prawa w II Rzeczypospolitej Polskiej	18
II. Kontrola konstytucyjności prawa w PRL	18
III. Kontrola konstytucyjności prawa w latach 1989–1997	22
IV. Wnioski wstępne – kontrola konstytucyjności prawa według Konstytucji RP z 2.4.1997 r.	25
§ 3. Kontrola konstytucyjności prawa sprawowana przez sądy	27
I. Uwagi wprowadzające	28
II. Obowiązek wykładni w zgodzie z Konstytucją RR	29
III. Odmowa zastosowania przez sąd aktu normatywnego niezgodnego z Konstytucją lub innym aktem hierarchicznie wyższym	31
1. Stanowisko Sądu Najwyższego	32
2. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego	33
3. Przedstawienie pytania prawnego	35
§ 4. Trybunał Konstytucyjny jako sąd konstytucyjny	37
I. Źródła kompetencji TK	39
II. Pozycja ustrojowa TK	40
III. Skład i gwarancje niezależności TK	43
IV. Organizacja wewnętrzna TK	46

§ 5. Granice kognicji Trybunału Konstytucyjnego przy kontroli norm.....	48
I. Uwagi wprowadzające.....	50
II. Przedmiot kontroli sprawowanej przez Trybunał Konstytucyjny ...	51
1. „Akty normatywne” czy akty wymienione w art. 188 Konstytucji RP.....	51
2. Nieobowiązujące akty normatywne jako przedmiot kontroli....	65
3. Kontrola pominięć prawodawczych	67
4. Sposób ustalenia normatywnego charakteru, mocy obowiązującej i treści aktów prawnych przez Trybunał Konstytucyjny	69
III. Wzorce kontroli sprawowanej przez Trybunał Konstytucyjny	71
IV. Inne ograniczenia dopuszczalności orzekania przez Trybunał Konstytucyjny	75

Część II. Zagadnienia procesowe

§ 6. Podstawowe zasady postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym....	82
I. Uwagi wprowadzające: specyfika kontroli sprawowanej przez TK oraz odpowiednie stosowanie przepisów KPC.....	85
II. Zasada skargowości (dyspozycyjności materialnej).....	88
III. Zasada dyspozycyjności.....	90
IV. Zasada instrukcyjności	91
V. Zasada domniemania zgodności przedmiotu ze wzorcem kontroli	95
VI. Zasada powszechnej mocy obowiązującej orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego.....	96
VII. Zasada ostateczności orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego	102
VIII. Zasada sprawiedliwości proceduralnej oraz pozostałe zasady postępowania	104
§ 7. Trybunał Konstytucyjny.....	106
I. Składy sędziowskie	108
II. Wyłączenie sędziego od rozstrzygania w sprawie	109
1. Uwagi wprowadzające	109
2. Konstrukcja, cel i geneza instytucji wyłączenia sędziego TK.....	109
3. Podstawy bezwzględnego wyłączenia (<i>iudex inhabilis</i>).....	110
4. Podstawy względnego wyłączenia (<i>iudex suspectus</i>).....	113
5. Tryb postępowania, forma i termin wniesienia wniosku o wyłączenie sędziego.....	114
§ 8. Uczestnicy postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym	115
I. Wnioskodawca (podmiot inicjujący postępowanie)	117
II. Podmioty posiadające interes prawny w określonym rozstrzygnięciu Trybunału Konstytucyjnego	118
III. Pełnomocnicy	120
IV. Inni uczestnicy postępowania	121

§ 9. Wszczęcie postępowania w związku z wniesieniem skargi konstytucyjnej.....	123
I. Wprowadzenie	126
II. Dopuszczalność skargi konstytucyjnej	126
1. Czy zostały naruszone prawa i wolności konstytucyjne skarżącego?	127
2. Czy w sprawie zapadło ostateczne rozstrzygnięcie?	136
3. Czy jest jeszcze czas na wniesienie skargi konstytucyjnej?	144
4. Czy dany akt normatywny w ogóle może być przedmiotem kontroli Trybunału Konstytucyjnego?	146
III. Rygory formalne towarzyszące wnoszeniu skargi konstytucyjnej... ..	146
1. Uwagi wprowadzające	146
2. Ogólne wymagania dotyczące pism procesowych	147
3. Sporządzenie skargi przez adwokata lub radcę prawnego, chyba że skarżącym jest sędzia, prokurator, notariusz, profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych (art. 48 ust. 1 TKU)	148
4. Dokładne określenie aktu normatywnego, na podstawie którego zapadło ostateczne rozstrzygnięcie i przeciwko któremu kierowana jest skarga	148
5. Wskazanie, jakie konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone oraz w jaki sposób	150
6. Uzasadnienie, z podaniem dokładnego opisu stanu faktycznego (art. 47 ust. 1 TKU).....	150
7. Załączniki do skargi konstytucyjnej	150
IV. Wstępna kontrola skargi konstytucyjnej – poszczególne etapy postępowania	151
1. Skierowanie skargi do wstępnego rozpoznania przez wyznaczonego sędziego TK.....	151
2. Nadanie dalszego biegu skardze konstytucyjnej	152
3. Wezwanie do usunięcia braków formalnych skargi konstytucyjnej.....	153
4. Postanowienie o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.....	153
V. Tymczasowa ochrona skarżącego	156
§ 10. Wszczęcie postępowania w związku z przedstawieniem pytania prawnego	163
I. Uwagi wprowadzające	165
II. Dopuszczalność pytania prawnego – tzw. przesłanka „funkcjonalna” pytania prawnego.....	165
III. Rygory formalne związane z przedstawieniem pytania prawnego	167
§ 11. Wszczęcie postępowania w związku z wnioskiem uprawnionego podmiotu (abstrakcyjna kontrola konstytucyjności)	168
I. Wprowadzenie.....	170
II. Podmioty legitymowane generalnie.....	170
III. Podmioty legitymowane szczególnie	172
1. Uwagi wprowadzające	172

2. Organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego.....	174
3. Ogólnokrajowe organy związków zawodowych	177
4. Ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców	178
5. Ogólnokrajowe władze organizacji zawodowych.....	179
6. Kościoły i inne związki wyznaniowe	181
7. Krajowa Rada Sądownictwa	181
IV. Kontrola prewencyjna	181
§ 12. Postępowanie rozpoznawcze – rozpoznawanie zarzutu niezgodności z Konstytucją	187
I. Postępowanie dowodowe przed Trybunałem Konstytucyjnym	189
1. Uwagi wstępne.....	189
2. Dokonywanie ustaleń, co do treści zaskarżonego aktu normatywnego oraz jego mocy obowiązującej	190
3. Ocena dochowania trybu wymaganego przepisami prawa do wydania aktu lub do zawarcia i ratyfikacji umowy	192
II. Orzekanie przez Trybunał Konstytucyjny	192
1. Rozprawy	192
2. Orzeczenia TK – wzmianka	193
§ 13. Wyroki Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność badanej regulacji z Konstytucją.....	195
I. Uwagi wprowadzające.....	198
II. Typologia orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego	200
III. Skutki orzeczeń TK w aspekcie czasowym.....	208
IV. Skutki prawne wyroków Trybunału Konstytucyjnego odraczających	211
§ 14. Orzeczenia stwierdzające zgodność z Konstytucją lub brak niezgodności z Konstytucją badanej regulacji.....	217
I. Wyroki stwierdzające zgodność z Konstytucją badanej regulacji ...	218
II. Wyroki stwierdzające brak niezgodności z Konstytucją badanej regulacji.....	219

Część III. Zagadnienia materialnoprawne

§ 15. Uwagi wprowadzające i podstawowe gwarancje konstytucyjne	226
I. Uwagi wprowadzające.....	229
II. Gwarancja godności ludzkiej.....	233
1. Podstawa tekstowa	233
2. Charakter prawny i funkcje normatywne gwarancji godności ludzkiej	236
3. Podmioty i adresaci prawa	243
4. Przedmiot ochrony i treść prawa	244
5. Treść gwarancji godności ludzkiej – uwagi szczegółowe	249

III. Zasada proporcjonalności	267
1. Podstawa tekstowa	267
2. Charakter prawny zasady proporcjonalności	269
3. Treść zasady proporcjonalności	269
4. Zakaz naruszania istotnej treści wolności i praw konstytucyjnych	278
5. Zasada proporcjonalności a ochrona publicznych osób prawnych	279
IV. Zasada równości	281
1. Podstawa tekstowa	281
2. Charakter prawny zasady równości	282
3. Treść zasady równości	283
4. Zasada równości a ochrona publicznych osób prawnych	284
V. Zasady demokratycznego państwa prawnego	286
1. Podstawa tekstowa	286
2. Zasada rzetelnej legislacji	291
3. Zasada zaufania – wzorzec kształtowania prawa intertemporalnego	303
4. Zasada sprawiedliwości społecznej	315
5. Zasada demokratyzmu	317
§ 16. Wolności i prawa osobiste	324
I. Prawo do ochrony życia	326
1. Podstawa tekstowa	326
2. Podmioty i adresaci prawa	326
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	327
II. Wolność od eksperymentów naukowych	328
1. Podstawa tekstowa	328
2. Podmioty i adresaci wolności	329
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	329
III. Wolność i nietykalność osobista	330
1. Podstawa tekstowa	330
2. Podmioty i adresaci wolności	331
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	332
4. Problem działania horyzontalnego praw i wolności konstytucyjnych – art. 31 ust. 2 Konstytucji RP	332
IV. Prawo do prywatności i samostanowienia	337
1. Podstawa tekstowa	337
2. Podmiot i adresaci prawa	338
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	339
V. Prawo do małżeństwa i poszanowania życia rodzinnego	340
1. Podstawa tekstowa	340
2. Podmiot i adresaci prawa	341
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	342
VI. Wolność poruszania się i wyboru miejsca pobytu oraz zamieszkania	344
1. Podstawa tekstowa	344
2. Podmioty i adresaci wolności	344
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	345

VII. Wolność sumienia i religii	345
1. Podstawa tekstowa	345
2. Podmioty i adresaci wolności	346
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	346
VIII. Wolność wypowiedzi	348
1. Podstawa tekstowa	348
2. Podmioty i adresaci wolności	349
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	349
IX. Prawa dziecka.....	352
1. Podstawa tekstowa	352
2. Podmioty i adresaci prawa	352
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	353
X. Wolność badań naukowych, nauczania i twórczości artystycznej..	355
1. Podstawa tekstowa	355
2. Podmioty i adresaci wolności	356
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	356
§ 17. Wolności i prawa polityczne.....	359
I. Wolność pokojowych zgromadzeń.....	360
1. Podstawa tekstowa	360
2. Podmioty i adresaci wolności	360
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	361
II. Wolność zrzeszeń	362
1. Podstawa tekstowa	362
2. Podmioty i adresaci wolności	363
3. Przedmiot i treść wolności.....	363
III. Prawo dostępu do służby publicznej	364
1. Podstawa tekstowa	364
2. Podmioty i adresaci prawa	364
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	364
IV. Prawo do informacji publicznej	366
1. Podstawa tekstowa	366
2. Podmioty i adresaci prawa	367
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	367
V. Prawa wyborcze czynne oraz bierne	368
1. Podstawa tekstowa	368
2. Podmioty i adresaci prawa	369
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	370
§ 18. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne.....	372
I. Wolność majątkowa (prawo do ochrony własności, dziedziczenia i innych praw majątkowych)	373
1. Podstawa tekstowa	373
2. Podmioty i adresaci prawa	374
3. Przedmiot i treść prawa.....	375
4. Ograniczenia prawa do ochrony własności a wywłaszczenie.....	377
5. Ochrona wolności majątkowej a zasiedzenie.....	383
II. Wolność od pozaustawowych obciążeń daninowych	383
1. Podstawa tekstowa	383

2. Podmioty i adresaci wolności	384
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	384
III. Wolność działalności gospodarczej	385
1. Podstawa tekstowa	385
2. Podmioty i adresaci wolności	386
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	387
IV. Wolność wyboru i wykonywania zawodu	389
1. Podstawa tekstowa	389
2. Podmioty i adresaci wolności	390
3. Przedmiot ochrony i treść wolności	390
V. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy	391
1. Podstawa tekstowa	391
2. Podmioty i adresaci prawa	392
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	392
VI. Prawo do zabezpieczenia społecznego	392
1. Podstawa tekstowa	392
2. Podmioty i adresaci prawa	393
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	393
VII. Prawo do specjalnej opieki nad weteranami walk o niepodległość	394
1. Podstawa tekstowa	394
2. Podmioty i adresaci prawa	394
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	394
VIII. Prawo do zdrowia i świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych	395
1. Podstawa tekstowa	395
2. Podmioty i adresaci prawa	396
3. Przedmiot ochrony i treść prawa do ochrony zdrowia	397
4. Przedmiot ochrony i treść prawa do świadczeń finansowanych ze środków publicznych	399
IX. Prawo do szczególnej pomocy materialnej osobom wychowującym dzieci	401
1. Podstawa tekstowa	401
2. Podmioty i adresaci prawa	402
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	403
§ 19. Prawa konstytucyjne – środki ochrony wolności i praw	405
I. Prawo do odszkodowania za niezgodne z prawem działania władzy publicznej	406
1. Podstawa tekstowa	406
2. Podmioty i adresaci prawa	408
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	409
II. Prawo do sądu	413
1. Podstawa tekstowa	413
2. Podmioty i adresaci prawa	414
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	414
4. Prawo dostępu do sądu	415
5. Prawo do sprawiedliwego ukształtowania ustroju sądu i procedury	417

6. Prawo do orzeczenia sądowego wydanego bez nieuzasadnionej zwłoki	418
7. Prawo do wykonania prawomocnego orzeczenia sądowego	418
III. Prawo do obrony	419
1. Podstawa tekstowa	419
2. Podmioty i adresaci prawa	421
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	421
IV. Prawo do odpowiedzialności karnej przed polskim sądem – zakaz ekstradycji	427
1. Podstawa tekstowa	427
2. Podmioty i adresaci prawa	427
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	428
V. Prawo do skargi konstytucyjnej	430
1. Podstawa tekstowa	430
2. Podmioty i adresaci prawa	430
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	432
VI. Prawo do restytucji konstytucyjności	435
1. Podstawa tekstowa	435
2. Podmioty i adresaci prawa	435
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	435
VII. Prawo do pomocy Rzecznika Praw Obywatelskich w ochronie wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej... ..	437
1. Podstawa tekstowa	437
2. Podmioty i adresaci prawa	438
3. Przedmiot ochrony i treść prawa	438

Część IV. Wzory pism procesowych

1. Skarga konstytucyjna	442
2. Pytanie prawne	450
3. Wniosek o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją	456